

تعاون، سال بیست و یکم، دوره جدید، شماره ۱، بهار ۱۳۸۹

راهکارها و الگوهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی در استان خراسان جنوبی از دیدگاه دانش آموزان

الهام افتخاری گل^۱، دکتر علیقلی حیدری^۲، دکتر جواد محمدقلی نیا^۳،
دکتر کوروش روستا^۴

چکیده

توسعه تشکلهای دانش آموزی یکی از سیاستهای اجرایی آموزش و پرورش به شمار می آید که با هدف برانگیختن حس مشارکت دانش آموزان و افزایش توانمندیهای اجتماعی و نگرشی آنان برنامه ریزی شده است. تعاونیهای آموزشگاهی به عنوان نوعی از این تشکلهای، مسائل و مشکلاتی در اجرا و سازماندهی دارند که بدین منظور تحقیق حاضر با هدف بررسی الگوهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی در سال ۱۳۸۸ انجام پذیرفته است. این

۱. کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی
e-mail: eftekhari_elham@yahoo.com
۲. مدرس دانشگاه و مدیر کل دفتر تحقیقات و ارتقای بهره‌وری بخش تعاون، وزارت تعاون
e-mail: aliheidary1345@yahoo.com
۳. مدرس دانشگاه و مشاور معاونت پژوهش، آموزش و کارآفرینی تعاونیها، وزارت تعاون
e-mail: mohammadgholinia@yahoo.com
۴. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند
e-mail: roosta_kurosh@yahoo.com

تحقیق از نوع کاربردی و کمی و از نوع حال و آینده‌نگر است. جامعه آماری تحقیق، دانش‌آموزان عضو هیئت مدیره تعاونیه‌های آموزشگاهی در استان خراسان جنوبی را دربرمی‌گیرد که به علت محدود بودن تعداد تعاونیه‌های آموزشگاهی استان، سرشماری شده‌اند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه و مصاحبه استفاده شده است و روایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات را کارشناسان، مدیران و پژوهشگران تأیید کرده‌اند و پایایی نیز به وسیله ضریب آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۹ اندازه‌گیری شده است.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هیچ‌گونه رابطه معنی‌داری بین متغیرهای شخصی پاسخگویان و ویژگیهای تعاونی با عوامل مؤثر بر موفقیت، عدم موفقیت و توسعه تعاونیه‌های آموزشگاهی از دیدگاه دانش‌آموزان وجود ندارد. در دسته‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیه‌ها از تحلیل عاملی نوع R استفاده شد که در نهایت عوامل حمایتی، تربیتی، عملکردی - اقتصادی، اجتماعی، کارآمدی - اطلاع‌رسانی به عنوان عوامل مؤثر در موفقیت تعاونیه‌ها دسته‌بندی شدند که در مجموع ۶۹/۴۵ درصد واریانس عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیه‌های آموزشگاهی را تبیین می‌کنند. عوامل عدم موفقیت تعاونیه‌های آموزشگاهی نیز عبارتند از عوامل برنامه - ساختاری، نظارتی - قانونی، زمانی - اداری، نیازسنجی - مشارکتی و اهدافی - کارکردی که در مجموع ۷۰/۹۶ درصد واریانس عوامل مؤثر بر عدم موفقیت را تبیین می‌نمایند. عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیه‌های آموزشگاهی نیز عوامل انگیزشی - آگاهی، آموزشی، برنامه‌ای - توسعه‌ای، حمایتی، مسئولیت‌پذیری و گروه‌های همسال هستند که در مجموع ۷۹/۶۸ درصد واریانس عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیه‌ها را تبیین می‌کنند.

کلیدواژه‌ها:

تعاونیه‌های آموزشگاهی، موفقیت، توسعه و ترویج، تشکلهای دانش‌آموزی

مقدمه

مدرسه و دیگر ساختارهای رسمی آموزش، بستری می‌باشند که بسیاری از ویژگیهای اخلاقی و رفتاری دانش‌آموزان را در آینده رقم خواهند زد. دانش‌آموز در چنین ساختارهایی

بسیاری از رفتارهای اجتماعی را به واسطه امکان همکاری، رقابت و تضاد به عنوان بخشی از فرایندها و الزامات نهادی مطرح می‌آموزد و در زندگی آینده، خاصه در ابعاد اجتماعی، آن را نشان می‌دهد (غفارزاده، ۱۳۸۰). تمرین مشارکت و مهارت‌آموزی در فعالیتهای مرتبط با تشکلهای دانش‌آموزی، از جمله ابزارهایی است که فرد را جهت برقراری ارتباط با سایرین یا دیگر کنش‌گران اجتماعی آماده می‌سازد (سمبوکو، ۱۳۸۸).

غالب تشکلهای مطرح شده برخوردار از حالتی دینی-ارزشی و فرهنگی-سیاسی‌اند و کمتر به مباحث مرتبط با توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی دانش‌آموزان و رقابت آنها در دنیای خارج توجه کرده‌اند (محمدقلی‌نیا، ۱۳۸۳؛ طهماسبی، ۱۳۸۱؛ شهین‌دخت، ۱۳۷۸). در چنین شرایطی است که تشکلهای دانش‌آموزی مطرح در قالب تعاونیها، به دلیل توانایی ابعاد اجتماعی و اقتصادی و همچنین توسعه متوازن سرمایه‌های اجتماعی در کنار توسعه منابع انسانی از جایگاه ویژه برخوردار خواهند شد و باید به طور خاص روی آنها سرمایه‌گذاری کرد.

تشکلهای دانش‌آموزی به عنوان یکی از سیاستهای اجرایی بخش آموزش و پرورش، سالهای بسیاری است که با اهداف مختلف و با عناوین و طرحهای گوناگون در مدارس کشور اجرا می‌شوند (سبحانی‌نژاد، ۱۳۷۹). هریک از این تشکلهای با هدف برانگیختن حس مشارکت در دانش‌آموزان و سپردن بخشی از وظایف به آنها در جهت پذیرش نقشهای اجتماعی ایجاد و در سطح مدارس پیاده شده‌اند. مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان می‌تواند به صورت گوناگونی نظیر مشارکت در برنامه ریزی درسی و آموزشی، ابعاد اجتماعی و ارتباط نظام آموزشی با سایر نظامهای مطرح در جامعه از جمله نظامهای اجتماعی-فرهنگی و مواردی از این دست صورت پذیرد و زمینه را جهت تصمیم‌گیری تعاملی و چندسویه در کنار برآورده سازی برخی از نیازمندیهای منتج از زندگی گروهی و جمعی در دانش‌آموزان فراهم سازد (مشیری‌زاده، ۱۳۷۷).

از طرف دیگر، بررسیها و نتایج عملکردی نشان می‌دهد که متأسفانه بیشتر افرادی که از مراکز آموزشی و دانشگاهی فارغ‌التحصیل می‌شوند، به دلیل نداشتن تجربه و مهارتهای

عملیاتی مورد نیاز بازار، با مشکلات بسیار روبه رو هستند و اعتماد به نفس کافی برای شروع کار ندارند و به همین دلیل بیشتر تمایل به انجام فعالیتهای دفتری و غیر تولیدی دارند و کمتر در نقش کارآفرین عمل می کنند و ایده ها و آموخته های خود را در قالب یک حرفه یا شغل پیاده می سازند. از طرف دیگر، ترکیب سنی کشور حاکی از جوان بودن آن دارد و لذا توجه به نهادهای مرتبط با جوانان که آینده سازان جامعه می باشند، اهمیت ویژه ای دارد. آشنایی با تعاون در سنین نوجوانی می تواند گامی مهم برای ورود این افراد به عرصه های مختلف باشد. تعاون در قلمرو آموزش و پرورش و نهایتاً ایجاد تعاونیهای آموزشی تمایل به فعالیتهایی اجتماعی دارد که حس مسئولیت پذیری و به کارگیری ابتکارات را در راستای تأمین نیازهای جمعی در نوجوانان و جوانان تقویت کنند و آنان را برای ورود به زندگی مستقل آینده و دفع موانع و مشکلات آماده سازند (بنی فاطمه، ۱۳۸۱).

یکی دیگر از ابعاد ضرورت و اهمیت این موضوع تأکیدات سیاستهای اصل ۴۴ قانون اساسی، سند برنامه چهارم کشور و همچنین راهبردهای توسعه بخش تعاون بر توسعه تعاونیهای آموزشی می باشد با گونه ای که در سیاستهای اصل ۴۴ قانون اساسی در بند ب، دو مورد به شکل تخصصی تر با بحث تعاونیهای آموزشی مرتبط می باشد (۱). حمایت دولت از تشکیل و توسعه تعاونیها از طریق روشهایی از جمله تخفیف مالیاتی، ارائه تسهیلات اعتباری حمایتی به وسیله کلیه مؤسسات مالی کشور و پرهیز از هر گونه دریافت اضافی دولت از تعاونیها نسبت به بخش خصوصی و ۲. توسعه آموزشهای فنی و حرفه ای و سایر حمایتیهای لازم به منظور افزایش کارآمدی و توانمندی تعاونیهای آموزشی (معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج، ۱۳۸۶).

در ایران تشکیل تعاونیهای آموزشی سابقه نسبتاً کوتاه دارد که از لحاظ تاریخی هم این موضوع توجیه شده است. تا سال ۱۳۸۶، تعداد ۱۶۴۴۲ تعاونی در مدارس سراسر کشور با بیش از ۱۴۳۱۶۵۹ عضو در حال فعالیت بوده که در مقایسه با جمعیت دانش آموزی کشور، رقمی کمتر از ۱۰ درصد مدارس را پوشش می داد. لذا به نظر می رسد آشنایی با

تعاونیهای آموزشگاهی در مدارس اهمیت ویژه‌ای دارد و به منظور توسعه و تقویت این تعاونیها و ترویج فرهنگ عمومی تعاون در کشور و افزایش توانمندی و ایجاد روحیه کارآفرینی، مسئولیت پذیری، مشارکت جویی و کار گروهی در دانش‌آموزان، می‌باید راهکارهایی در این راستا ارائه نمود (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷).

با توجه به مطالب فوق، تشکلهای دانش آموزی به دلیل آثار نهادی متعدد و دامنه وسیع پوشش پذیری و همچنین کارکردهای متعدد به عنوان بخشی از نظام مشارکتی نهاد آموزش و پرورش در سطوح خرد، اهمیت ویژه‌ای دارند. توجه به این نکته که چرا تعداد زیادی از تشکلهای ایجاد شده از بین رفته و یا دارای نقش حاشیه‌ای شده اند، مبین این مهم است که توجه عمیق در جهت شناخت هرچه بیشتر این تشکلهای و شرایط حاکم بر آنها و میزان تحقق پذیری اهداف تعیین شده شان صورت نپذیرفته و بدیهی است که کارا تر کردن چنین تشکلهایی به عنوان آغازی در تمرین شهروندی و مردم سالاری گامی مؤثر در افزایش اثربخشی نظام آموزشی اقتصادی- اجتماعی کشور محسوب می‌شود. در این تحقیق نیز سعی شده است با بررسی مسائل و مشکلات تعاونیهای آموزشگاهی، راهکارهای توسعه این تعاونیها ارائه گردد.

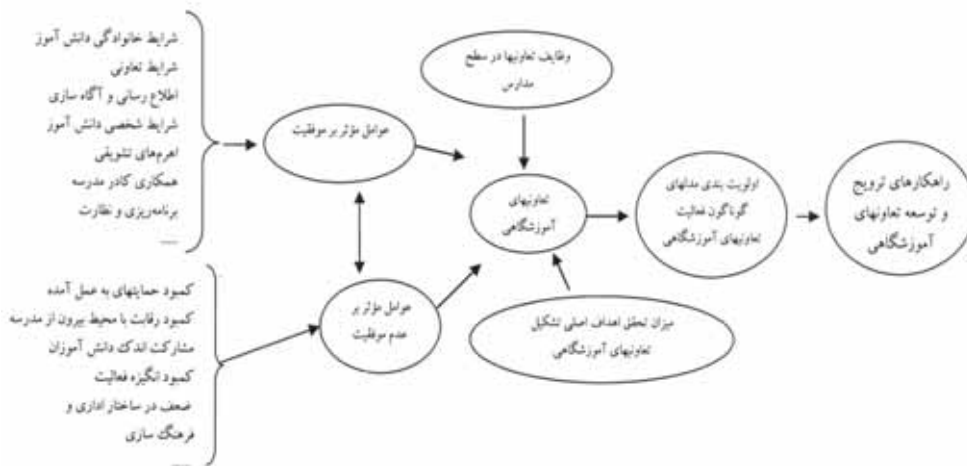
پیشینه تحقیق

تحقیقات پیشین بر حوزه‌های مختلف تشکلهای دانش آموزی تأکید داشته‌اند که بررسی این تحقیقات در رسیدن به چارچوب مفهومی مناسب ما را یاری می‌کند.

طهماسبی (۱۳۸۱) عوامل مؤثر بر توسعه تشکلهای دانش آموزی را متغیرهای مسئولیت‌پذیری، مشارکت‌پذیری، آگاهی اجتماعی و سیاسی، نظم‌پذیری و در نهایت فعالیتهای خارج از مدرسه می‌داند. در تحقیق دیگر محمد قلی‌نیا (۱۳۸۳) متغیرهایی مانند عوامل فردی، نوع محیط آموزشگاهی و کارآمدی تشکلهای را در جذب دانش‌آموزان مؤثر می‌داند. فلاحتی (۱۳۸۳) معتقد است که فضای مناسب در سوددهی تعاونیها مؤثر است، ولی اکثر تعاونیهای آموزشگاهی فاقد چنین فضایی هستند.

بنی فاطمه (۱۳۸۱) مشکلاتی مانند نبود متولی، ساختار تشکیلاتی و کادر مجرب، عدم برگزاری جلسات توجیهی را از موانع توسعه تعاونیهای آموزشی می‌داند. کالج بلیز تیچرز (Belize Teachers College, 2000) موفقیت تعاونیهای آموزشی را در عواملی مانند موفقیت دانش آموز، ساختار و شرایط محیطی و زمینه‌ای جستجو می‌کند و پارانجوتی و دونگر (۱۳۸۸) از دلایل عدم موفقیت تعاونیها به عدم اطلاع رسانی کافی به دانش آموزان اشاره می‌کند. بوتالینگام (۱۳۸۸) بیان می‌کند که مشکلات تعاونیهای دانش آموزی، فقدان ساختارهای رسمی است و خلاء مدیریتی و رهبری و ضعف منابع مالی از موانع عمده در توسعه تعاونیهای آموزشی می‌باشند. کارول (Carrol, 2002) و کالج دوپیج (College of Dupage, 2000) نامتجانس بودن اعضا و اساسنامه‌های قدیمی تعاونی را عامل عدم موفقیت تعاونی می‌دانند و سمبوکو (۱۳۸۸) مهمترین اقدامات جهت جلب مشارکت دانش آموزان را اطلاع‌رسانی و برگزاری برنامه‌ها و جنبشهای فرهنگی می‌داند^۱. یافته‌ها نشان می‌دهد که عمده مشکلات شامل کم‌تجربگی، مشکلات اقتصادی، مشکلات مرتبط با کم‌آگاهی والدین و مدیران مدارس، کمبود جاذبه‌ها و نظایر آن است و با وجود تجارب حضور در تشکلهای دانش آموزی، غالب اعضای تعاونیهای دانش آموزی پشتوانه آموزشی، تجربی و حمایتی لازم را حتی در سطح مدرسه نیز ندارند. در شکل ۱ عوامل تأثیرگذار بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونیهای آموزشی با توجه به مبانی نظری و تجربیات پیشین مشخص گردیده‌اند.

۱. این عوامل توسط میدوی کالج (Midway College, 2001) و ماستیک (Mastik, 2002) نیز تأیید شده‌اند.

شکل ۱. مدل مفهومی طراحی شده با توجه به مبانی نظری و ادبیات تحقیق

از آنجاکه مسئله اصلی پژوهش، شناخت راهکارها و الگوهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشی است، لذا شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونیها می تواند در این باره ضروری باشند.

مواد و روشها

تحقیق حاضر از نوع کمی و کاربردی و روش تحقیق نیز تعاملی از مجموع روشهای توصیفی و همبستگی می باشد. متغیرهای مستقل تحقیق حاضر در چند دسته متغیرهای شخصی، متغیرهای مرتبط با شرایط تعاونیهای آموزشی و متغیرهای مرتبط با موفقیت و عدم موفقیت تعاونیهای آموزشی تقسیم بندی می شوند. متغیر وابسته تحقیق نیز راهکارهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشی از دید دانش آموزان عضو هیئت مدیره تعاونی می باشد.

جامعه آماری شامل دانش آموزان عضو هیئت مدیره تعاونیهای آموزشی می باشد، لذا جمعیت آماری انتخابی شامل یکی از دانش آموزان عضو هیئت مدیره تعاونی آموزشی است. جمع مدارس مطرح (راهنمایی و دبیرستان) با توجه به شرایط ذکر شده در سطح استان

خراسان جنوبی، ۳۰ مدرسه است که به تفکیک مدارس راهنمایی و دبیرستان (پسرانه و دخترانه) آورده شده‌اند. از آنجا که جامعه آماری تحقیق حاضر محدود می‌باشد، اقدام به سرشماری از افراد هدف شده است.

روشهای جمع‌آوری اطلاعات شامل مطالعات کتابخانه‌ای، پرسشنامه و مصاحبه بوده و باتوجه به نظرهای ارائه‌شده ۱۲ نفر از کارشناسان، مدیران و پژوهشگران، اقدام به سنجش روایی گردیده است. در طرح حاضر به کمک ضریب آلفای کرونباخ، اقدام به اندازه‌گیری پایایی شده و میزان آن برای پرسشنامه دانش آموزان ۰/۷۹ به دست آمده است. آماره‌های توصیفی مورد نیاز برحسب ضرورت شامل میانگین، میانه، نما یا مد، دامنه، بیشینه و کمینه، واریانس و ضریب تغییرات بوده و آماره‌های استنباطی نیز شامل ضریب همبستگی اسپیرمن و پیرسون و ضریب وابستگی تتا (بررسی روابط بین متغیر اسمی در تعامل با متغیر فاصله‌ای یا شبه فاصله‌ای) و آزمون پارامتری t می‌باشد. همچنین از تکنیک تحلیل عاملی جهت دسته‌بندی عوامل نیز استفاده گردیده است.

نتایج و بحث

۱. آمار توصیفی

۱.۱. ویژگیهای تعاونی آموزشی

از دیدگاه دانش آموزان، ۶۰ درصد تعاونیها قبل از سال ۱۳۸۶ تأسیس شده‌اند. میانگین تعداد اعضای تعاونیها ۵۱ نفر و میزان سرمایه آنها ۱۳۳ هزار تومان بوده است. ۷۷ درصد دانش آموزان بیان داشته‌اند که مکان ویژه برای تعاونیها در مدرسه وجود دارد. سایر ویژگیهای تعاونیهای مورد بررسی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. ویژگیهای تعاونیهای آموزشی از دیدگاه پاسخگویان

دانش آموزان	دوره‌های زمانی	سابقه تشکیل و تعداد اعضا
۶۰ درصد	قبل از سال ۱۳۸۰	سابقه تشکیل تعاونی
۱۶/۷ درصد	از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۵	
۲۳/۳	بعد از ۱۳۸۵	
۶۳/۳	کمتر از ۵۰ نفر	تعداد اعضای تعاونی
۲۶/۷	بین ۵۰ تا ۱۰۰ نفر	
۱۰	بالاتر از ۱۰۰ نفر	
۱۳۳۶۸۰	میانگین	میزان سرمایه
۱۵۵۶۲۹	انحراف معیار	
۷۶/۷	دارد	وجود مکان اختصاصی برای تعاونی
۲۳/۳	ندارد	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲.۱. عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیهای آموزشی

نتایج به دست آمده در جدول ۲ نشان می‌دهد که سابقه همکاری دانش آموزان، حمایت و تشویق خانواده، میزان اجتماعی بودن خانواده‌ها، مقبولیت اجتماعی تعاونیهای دانش آموزی و میزان ارتباط والدین و دانش آموزان با مدارس بر موفقیت تعاونیها تأثیر زیادی دارند و این نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی و فرهنگی بر موفقیت این تعاونیها مؤثرند. تهیه و انتشار داستانها و قصه‌های مربوط به تعاونیها و ارائه مقالات با عنوان تعاونیهای دانش آموزی کمترین اولویت را در موفقیت تعاونی دارند.

جدول ۲. اولویت بندی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیهای آموزشی از دیدگاه دانش آموزان

ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	اولویت بندی عوامل مؤثر بر موفقیت
۰/۳۳۱	۱/۱۹	۳/۶	وضعیت اقتصادی خانواده دانش آموزان
۰/۲۷۱	۰/۹۹	۳/۶۷	میزان اجتماعی بودن خانواده و تشویق دانش آموزان به عضویت در تعاونی
۰/۲۷۵	۰/۹۷	۳/۵۳	میزان ارتباط والدین دانش آموزان با مدرسه
۰/۲۷۸	۰/۹۷	۳/۵۰	سطح تحصیلات والدین
۰/۲۶۶	۱/۰۲	۳/۸۳	حمایت و تشویق خانواده دانش آموز برای مشارکت در فعالیتهای اجتماعی
۰/۲۷۴	۰/۹۸	۳/۵۹	مقبولیت اجتماعی تعاونیهای دانش آموزی در بین والدین
۰/۴۲۲	۱/۴۲	۳/۳۸	حمایت مالی والدین از تعاونیهای آموزشی
۰/۴۹۲	۱/۶۷	۳/۴۰	حمایت مالی مدرسه و دیگر ادارات دولتی و خصوصی
۰/۳۰۰	۰/۹۵	۳/۱۷	تعداد دانش آموزان مشغول به تحصیل در مدرسه که عضو تعاونی هستند
۰/۳۹۶	۱/۳۱	۳/۳۱	سابقه فعالیت تعاونی آموزشی
۰/۳۴۶	۱/۱۲	۳/۲۴	عملکرد دوره‌های پیشین تعاونیهای آموزشی
۰/۴۰۷	۱/۳۲	۳/۲۵	وجود مکان مناسب در مدرسه برای ایجاد تعاونی آموزشی
۰/۳۹۱	۱/۳۲	۳/۳۸	وجود وسایل، امکانات و قفسه‌های لازم برای چیدن مواد غذایی و سایر اقلام تعاونی
۰/۴۴۸	۱/۴۶	۳/۲۵	افزایش ساعت کار و فعالیت تعاونیهای آموزشی
۰/۳۲۸	۱/۳۲	۳/۳۲	اطلاع رسانی در خصوص زمان و مکان ارائه خدمات تعاونی به دانش آموزان
۰/۳۵۴	۱/۰۹	۳/۱۱	افزایش کارآمدی تعاونیها و تبلیغ با توجه به کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده
۰/۴۳۸	۱/۳۰	۲/۹۷	برگزاری جشنهای دوره‌ای و استقبال از دانش آموزانی که تازه عضو شده‌اند
۰/۴۳۸	۱/۲۸	۲/۹۳	برگزاری سخنرانیهای دوره‌ای اعضا و کارکنان توسط مدرسه یا ادارات تعاون
۰/۴۵۴	۱/۲۷	۲/۸۰	تهیه و تنظیم روزنامه‌های دیواری با موضوع همکاری و تعاون
۰/۴۷۸	۱/۴۵	۳/۰۳	برگزاری مسابقات و اجرای تئاتر همراه با اهدای جوایز به برگزیدگان
۰/۵۰۸	۱/۲۵	۲/۴۷	ارائه انشاء و مقالات با موضوع تعاون
۰/۵۱۳	۱/۲۰	۲/۳۴	تهیه و انتشار داستانها و قصه‌های مرتبط با تعاونی و موفقیت آنها
۰/۳۲۵	۱/۱۸	۳/۶۲	اطلاع و آگاهی دانش آموزان از فعالیتهای تعاونی مدرسه
۰/۲۹۰	۱/۰۹	۳/۷۶	میزان علاقه مندی دانش آموزان به فعالیت در تشکلهای و انجام کارهای گروهی
۰/۲۵۷	۰/۹۹	۳/۸۳	سابقه همکاری دانش آموزان با دیگر تشکلهای دانش آموزی
۰/۳۰۴	۱/۱۶	۳/۸۰	وجود مکان مناسب برای ایجاد و تشکیل تعاونی
۰/۴۰۱	۱/۳۰	۳/۲۴	وجود قانون و مقررات کافی برای تشکیل تعاونی
۰/۳۱۳	۱/۲۳	۳/۹۳	عرضه کالاهای مناسب و مورد نیاز دانش آموزان توسط تعاونی
۰/۳۱۵	۱/۲۱	۳/۸۳	نظارت و کنترل تعاونی مدرسه توسط مدیر مدرسه یا نماینده او

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۳.۱. عوامل مؤثر بر عدم موفقیت یا شکست تعاونیهای آموزشی

نتایج به دست آمده (جدول ۳) نشان می‌دهد که نبود انگیزه برای مشارکت و وجود وظایف زیاد تحصیلی دانش آموزان دارای اولویتهای بالا در بین عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیهای آموزشی می‌باشند و در مقابل، فعالیتهای انحصاری، مبهم بودن روند قانونی فعالیت و استفاده ابزاری از تعاونیها از جمله عواملی هستند که اولویت پایین تری در عدم موفقیت تعاونیها دارند. سایر اولویتهای در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. اولویت بندی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت یا شکست تعاونی آموزشی از دیدگاه

دانش آموزان

اولویت بندی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
عدم همکاری مدیر و کارکنان مدرسه با تعاونی آموزشی	۳/۵۳	۱/۳۱	۰/۳۷۰
سودآور نبودن فعالیت تعاونی در مدرسه و ضرر کردن‌های پشت سرهم	۳/۷۶	۱/۳۸	۰/۳۶۷
عدم اجرای مقررات و ضوابط در اداره تعاونی	۳/۶۷	۱/۲۱	۰/۳۳۱
نبود انگیزه برای مشارکت دانش آموزان	۳/۸۳	۰/۸۵	۰/۲۲۲
نبود آگاهی و اطلاعات لازم درباره چگونگی تشکیل و فعالیت	۳/۷۰	۱/۰۹	۰/۲۹۴
مقطعی بودن فعالیت تعاونی و نداشتن دورنما برای فعالیتهای آینده	۳/۵۹	۱/۰۹	۰/۳۰۳
کنترل و اداره شدن تعاونی توسط فرد خاص و عدم اجازه فعالیت مؤثر به دیگران	۳/۳۳	۱/۴۵	۰/۴۳۴
کمبود وقت کافی برای همکاری دانش آموزان با تعاونی	۳/۴۷	۱/۲۸	۰/۳۶۹
استفاده ابزاری از تشکلهای دانش آموزی به طور عام و تعاونیهای آموزشی به طور خاص	۳/۰۰	۱/۱۴	۰/۳۸۱
بی توجهی به رشد و توسعه تعاونیها و ثابت فرض کردن روند رشد آنها	۳/۲۸	۱/۰۷	۰/۳۲۵
مبهم بودن روند قانونی فعالیت حقوقی تعاونیهای آموزشی	۳/۲۸	۱/۳۱	۰/۳۹۹
کم توجهی به بحث آموزش مستمر اعضا و هیئت مدیره تعاونیهای آموزشی	۳/۳۶	۱/۱۰	۰/۳۲۶
ایجاد تغییرات زیاد در اعضای تعاونی (فارغ‌التحصیل شدن دانش آموزان)	۳/۴۷	۱/۰۴	۰/۳۰۰
فعالیت انحصاری و دخالت زیاد از حد مدیر مدرسه در تعاونیها	۲/۹۶	۱/۴۰	۰/۴۷۳
عدم ارائه و تهیه مایحتاج مورد نیاز دانش آموزان توسط تعاونی	۳/۶۹	۱/۲۳	۰/۳۳۳

ادامه جدول ۳

۰/۳۴۲	۱/۲۰	۳/۵۰	کم توان بودن تعاونی آموزشی در رقابت با محیط بیرون از مدرسه در تهیه نیازهای دانش آموزان
۰/۳۰۵	۱/۱۷	۳/۸۳	کم توجهی دولت و حمایت‌های اندک از تعاونیهای آموزشی
۰/۲۷۶	۱/۰۵	۳/۷۹	وجود وظایف زیاد تحصیلی دانش آموزان و کمبود وقت جهت فعالیت در تعاونی
۰/۳۷۷	۱/۳۱	۳/۴۷	کم توجهی به تهیه مکان مناسب و وسایل و تجهیزات لازم جهت فعالیت تعاونی
۰/۳۶۶	۱/۲۱	۳/۳۰	نا همسویی طرح تعاونیهای آموزشی با ساختار جدید آموزش و پرورش
۰/۳۴۳	۱/۰۲	۲/۹۷	عدم تعریف متولی و ناظر فعالیتهای مرتبط با تعاونیهای آموزشی در وزارت تعاون و آموزش و پرورش
۰/۲۸۹	۱/۰۸	۳/۷۳	کم توجهی به فرهنگ سازی بین اولیای دانش آموزان در خصوص تعاونیها
۰/۳۷۲	۱/۲۸	۳/۴۳	کم اطلاعی ارکان آموزشی مدارس (مدیران و کارکنان)
۰/۳۱۳	۱/۱۴	۳/۶۶	نبود برنامه‌ای پیوسته برای فعالیت تعاونیهای آموزشی در سطح دو وزارتخانه آموزش و پرورش و تعاون
۰/۳۶۵	۱/۳۶	۳/۷۳	عدم تخصیص حق الزحمه یا امتیازات غیر مادی از طرف آموزش و پرورش به مسئولان تعاونیهای آموزشی
۰/۳۶۱	۱/۱۶	۳/۲۰	فصلی بودن ماهیت فعالیت تعاونیهای آموزشی
۰/۳۴۰	۱/۱۸	۳/۴۸	نبود ساختارها، مشاوران یا تشکیلاتی که خدمات حسابرسی، مالی، قانونی، اداری یا برنامه‌ای تعاونیهای آموزشی را بر عهده گیرند، هدایت کنند یا مشاوره دهند

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۴.۱. راهکارهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشی

نتایج به دست آمده (جدول ۴) نشان می‌دهد که از دیدگاه دانش آموزان، مهمترین راهکارها شامل افزایش انتظارات اعضا از گروههای همسال برای عضویت در تعاونی، بالا بردن آگاهی مدیران و کادر مدرسه از اهداف تعاونی و فعالیتهای بخش تعاون، تقویت حس مسئولیت‌پذیری در دانش آموزان و تدوین برنامه سالانه تعاونیها در مدرسه از مهمترین اولویتهای توسعه تعاونیهای آموزشی می‌باشند. همچنین دانش آموزان راهکارهای همکاری بیشتر تعاونی فرهنگیان با تعاونیهای دانش آموزی، ارائه کمک و افزایش توان مالی تعاونیها توسط سازمانها، ادارت و شرکتهای دولتی و خصوصی و آموزش مستقیم و غیر مستقیم

دانش آموزان و اولیا از طریق صدا و سیما را به عنوان راهکارهای دارای اولویت پایین قلمداد نموده‌اند.

جدول ۴. اولویت بندی راهکارهای توسعه و ترویج تعاونیهای آموزشی از دیدگاه

دانش آموزان

ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	اولویت بندی راهکارها
۰/۳۹۹	۱/۳۸	۳/۴۷	بالا بردن آگاهی کلی مدیران و کادر مدرسه از انواع تعاونیها
۰/۳۲۱	۱/۱۷	۳/۶۶	بالا بردن آگاهی مدیران و کادر مدرسه از اهمیت و جایگاه تعاون در کشور
۰/۲۶۷	۰/۹۹	۳/۷۰	بالا بردن آگاهی مدیران و کادر مدرسه از اهداف تعاونی و فعالیت بخش تعاون
۰/۳۵۴	۱/۲۸	۳/۶۰	بالا بردن آگاهی مدیران و کادر مدرسه از چگونگی تأسیس و اداره یک تعاونی
۰/۳۳۷	۱/۱۲	۳/۳۳	بالا بردن آگاهی و شناخت مدیران و کادر مدرسه و والدین از تعاونیهای آموزشی
۰/۳۵۱	۱/۲۵	۳/۵۷	معرفی و تشریح اهداف تعاونی برای والدین
۰/۳۵۷	۱/۳۷	۳/۸۳	افزایش علاقه‌مندی به فعالیتهای تعاونی آموزشی در بین دانش آموزان مدرسه
۰/۳۸۳	۱/۲۹	۳/۳۸	افزایش باور و اعتقاد دانش آموزان مدرسه نسبت به کارکردها و آثار مثبت تعاونی
۰/۳۳۲	۱/۰۶	۳/۲۰	اطلاع‌رسانی به معتمدین محلی و جلب مشارکت مستقیم و غیر مستقیم آنها
۰/۳۸۵	۱/۲۹	۳/۳۴	اطلاع‌رسانی در خصوص شیوه عضویت و فعالیت تعاونی به دانش آموزان و خانواده آنها
۰/۳۶۹	۱/۳۳	۳/۶۰	افزایش حمایت‌های کادر آموزشی و مدیر آموزشگاه از تعاونیها و دانش آموزان عضو
۰/۳۴۰	۱/۱۱	۳/۲۷	شناخت راه‌های مشارکت مؤثر دانش آموزان در تعاونیهای آموزشی
۰/۳۳۱	۱/۱۹	۳/۶۰	ایجاد انگیزه مادی برای دانش آموزان جهت فعالیت در تعاونی
۰/۳۱۰	۱/۰۹	۳/۵۲	ایجاد مقبولیت اجتماعی جهت فعالیت در تعاونی
۰/۳۳۵	۱/۱۹	۳/۵۷	ایجاد انگیزه خودیابی و خودشکوفایی فردی
۰/۲۶۳	۱/۰۳	۳/۹۳	تقویت حس مسئولیت پذیری در دانش آموزان
۰/۲۹۶	۱/۱۳	۳/۸۰	تقویت روحیه وظیفه مندی در دانش آموزان
۰/۳۸۰	۱/۳۰	۳/۴۱	افزایش فعالیت اجتماعی خارج از مدرسه توسط تعاونیهای آموزشی

ادامه جدول ۴

۰/۲۵۳	۰/۹۱	۳/۵۹	افزایش انتظارات اعضا از گروه همسالان دانش آموز برای عضویت در تعاونی
۰/۳۷۵	۱/۳۷	۳/۶۶	تشویق اعضای که حداکثر خرید از تعاونی را داشته‌اند
۰/۲۷۳	۰/۹۵	۳/۴۸	تدوین برنامه سالانه جهت فعالیت و توسعه تعاونیهای آموزشی در هر مدرسه
۰/۳۵۵	۱/۱۸	۳/۳۳	تشکیل دوره‌های آموزشی مستمر و دائمی برای دانش آموزان به منظور تشکیل و اداره تعاونی آموزشی
۰/۴۳۷	۱/۴۴	۳/۳۰	ارائه کمک و افزایش توان مالی تعاونی توسط سازمانها، ادارات و شرکتهای دولتی و خصوصی
۰/۳۷۵	۱/۲۸	۳/۴۰	تقویت و توسعه تشکلهای آموزشی در هر مدرسه
۰/۳۹۵	۱/۳۶	۳/۴۳	همکاری اولیای دانش آموزان با تعاونیهای دانش آموزی
۰/۳۳۸	۱/۲۴	۳/۶۷	برقراری ارتباط لازم بین دروس مدرسه و فعالیتهای تربیتی با تعاونیهای آموزشی
۰/۳۸۸	۱/۲۱	۳/۱۰	شرح وظایف و مسئولیتهای معلمان پرورشی و مدیران در خصوص تعاونیهای آموزشی
۰/۴۷۰	۱/۴۳	۳/۰۳	همکاری بیشتر تعاونیهای فرهنگیان با تعاونیهای آموزشی
۰/۳۸۸	۱/۲۸	۳/۳۱	سطح بندی تعاونیهای آموزشی در کشور و ارائه دادن کمکهای ویژه به تعاونیهای برتر آموزشی
۰/۴۲۵	۱/۳۹	۳/۲۷	آموزش مستقیم و غیرمستقیم دانش آموزان و اولیای از طریق صدا و سیما در خصوص تعاونیهای آموزشی
۰/۲۹۶	۱/۱۳	۳/۸۰	افزایش حمایتها و نظارتهای مدیران مدارس
۰/۳۶۵	۱/۳۲	۳/۶۲	افزایش نظارتهای نمایندگان مدیران بر تعاونیهای آموزشی
۰/۳۵۸	۱/۲۵	۳/۵۰	افزایش نظارتها انجام شده در مورد حسابهای مالی تعاونی
۰/۲۷۷	۱/۱۰	۳/۹۷	افزایش ارزشیابی از عملکرد کلی تعاونیهای آموزشی در هر سال

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲. آمار استنباطی

۱.۲. نتایج تحلیل همبستگی و وابستگی

نتایج تحلیل همبستگی و وابستگی در مورد متغیرهای شخصی پاسخگویان، متغیرهای مربوط به تعاونیهای آموزشی و عوامل مؤثر بر موفقیت، عدم موفقیت و توسعه تعاونی نشان می‌دهد که هیچ‌گونه رابطه‌ای بین متغیرهای سن، سطح تحصیلات والدین، مقطع تحصیلی، جنسیت، سابقه عضویت در تعاونی، تعداد اعضا و سرمایه تعاونی با عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی وجود ندارد و می‌توان گروههای مختلف را همگن فرض کرد و برای تعاونی برنامه‌ریزی نمود. میزان ضرایب همبستگی و وابستگی متغیرها در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. رابطه بین موفقیت، عدم موفقیت و توسعه تعاونی و متغیرهای شخصی پاسخگویان و

متغیرهای مربوط به تعاونیهای آموزشی

متغیر مستقل	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی
سن	نسبتی	موفقیت تعاونی	شبه فاصله ای	پیرسون	-۰/۲۹۷
سطح تحصیلات والدین	ترتیبی			اسپیرمن	-۰/۱۴۴
جنس	اسمی			تتا	۰/۹۴۲
مقطع تحصیلی	اسمی			تتا	۰/۱۳۵
سابقه عضویت در شرکت تعاونی	نسبتی			پیرسون	-۰/۰۰۹
تعداد اعضا	نسبتی			پیرسون	-۰/۰۸۵
سرمایه تعاونی	نسبتی			پیرسون	-۰/۱۹۹
سن	نسبتی	عدم موفقیت تعاونی	شبه فاصله ای	پیرسون	-۰/۰۰۵
سطح تحصیلات والدین	ترتیبی			اسپیرمن	۰/۲۲۵
جنس	اسمی			تتا	۰/۸۷۸
مقطع تحصیلی	اسمی			تتا	۰/۲۵۳
سابقه عضویت در شرکت تعاونی	نسبتی			پیرسون	۰/۱۳۲
تعداد اعضا	نسبتی			پیرسون	۰/۰۴۸
سرمایه تعاونی	نسبتی			پیرسون	۰/۱۵۵
سن	نسبتی	توسعه تعاونی	شبه فاصله ای	پیرسون	-۰/۰۵۹
سطح تحصیلات والدین	ترتیبی			اسپیرمن	-۰/۰۱۷
جنس	اسمی			تتا	۰/۸۶۳
مقطع تحصیلی	اسمی			تتا	۰/۲۹۲
سابقه عضویت در شرکت تعاونی	نسبتی			پیرسون	۰/۳۱۶
تعداد اعضا	نسبتی			پیرسون	۰/۲۲۷
سرمایه تعاونی	نسبتی			پیرسون	۰/۱۹۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق * و ** به ترتیب معنی داری در سطح ۰/۰۵ و ۰/۰۱

۲.۲. مقایسه دیدگاه‌های پاسخگویان در خصوص موفقیت، عدم موفقیت و توسعه تعاونیهای آموزشی براساس نتایج به دست آمده از آزمون t استیودنت، هیچ‌گونه تفاوت معناداری در دیدگاه‌های دانش‌آموزان دختر و پسر در مورد موفقیت، عدم موفقیت و یا توسعه تعاونیهای آموزشی وجود ندارد؛ یعنی می‌توان گفت که نظرهای دانش‌آموزان پسر و دختر یکسان است (جدول ۶). دیدگاه‌های دانش‌آموزان مقاطع راهنمایی و دبیرستان نیز در مورد موفقیت، عدم موفقیت و یا توسعه تعاونیها یکسان می‌باشد و تفاوت معنی‌داری میان آنها مشاهده نمی‌شود (جدول ۶). نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که در واقع گروههای مختلف دیدگاه‌های یکسانی دارند و لذا برنامه‌های توسعه تعاونی نباید در مدارس دخترانه و پسرانه تفکیک گردد و با مقطع تحصیلی نیز ارتباطی پیدا کند.

جدول ۶. مقایسه دیدگاه‌های دانش‌آموزان براساس جنسیت و مقطع تحصیلی در مورد

موفقیت، عدم موفقیت و توسعه تعاونی

متغیرها	موفقیت تعاونیها	عدم موفقیت تعاونیها	توسعه تعاونی
جنسیت	ضریب t	۰/۹۰۷	۰/۸۴۴
	درجه آزادی	۱۷	۲۱
	سطح معنی‌داری	۰/۳۷	۰/۱۳۶
مقطع تحصیلی	ضریب t	۰/۵۲۹	-۱/۷۲۲
	درجه آزادی	۱۷	۲۰
	سطح معنی‌داری	۰/۶۰۴	۰/۳۴۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق

۳.۲. تحلیل عاملی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیهای آموزشی

براساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی، مقدار KMO عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیها برابر با ۰/۷۸۶ و مقدار آماره بارتلت آن معادل ۴۳۳۷/۰۲۰ است که در سطح معنی‌داری بیش از ۹۹٪ قرار دارد و حاکی از مناسب بودن همبستگی متغیرهای وارد شده برای تحلیل می‌باشد.

مبنای تعیین تعداد عوامل در این تحقیق معیار مقدار ویژه و درصد واریانس بوده و از روش واریماکس برای چرخش عوامل استفاده شده است و متغیرهایی که بارعاملی آنها بزرگتر از ۰/۵۰ بوده به عنوان بارهای عاملی معنی دار، وارد تحلیل گردیده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس

تجمعی آنها

ردیف	عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	عامل اول	۴/۷۷۴	۱۹/۸۹	۱۹/۸۹
۲	عامل دوم	۳/۴۸۵	۱۴/۵۲	۳۴/۴۱
۳	عامل سوم	۲/۹۸۲	۱۲/۴۲	۴۶/۸۳
۴	عامل چهارم	۲/۸۷۱	۱۱/۹۶	۵۸/۸۰
۵	عامل پنجم	۲/۵۵۶	۱۰/۶۴	۶۹/۴۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

به طور کلی پنج عامل فوق در مجموع ۶۹/۴۵ درصد کل واریانس را تبیین می‌نمایند که این مسئله نشانه درصد بالای واریانس تبیین شده توسط این عاملهاست. همان گونه که مشاهده می‌شود، ۲۱ متغیر وارد تحلیل گشته که در ۵ عامل خلاصه شده‌اند. عامل اول با نام عامل حمایتی، ۱۹/۸۹ درصد واریانس عوامل مؤثر بر موفقیت را تبیین می‌کند و اشاره به میزان حمایت و تشویق دانش‌آموزان، حمایت‌های اجتماعی و وجود امکانات در تعاونیهای آموزشگاهی دارد. عامل دوم با نام عامل تربیتی، حدود ۱۴/۵۲ درصد واریانس عوامل مؤثر بر موفقیت را تبیین می‌کند. این عامل در بردارنده متغیرهایی در زمینه برگزاری سخنرانیها، تهیه و تنظیم روزنامه دیواری، برگزاری مسابقات است و اشاره به روند تربیتی دانش‌آموزان دارد. عامل سوم به نام عامل عملکردی- اقتصادی، ۱۲/۴۲ درصد واریانس را در بر می‌گیرد و به وضعیت اقتصادی دانش‌آموزان، حمایت‌های مالی والدین، سابقه فعالیت تعاونی و عملکرد دوره‌های قبل تعاونی اشاره دارد. عامل چهارم به نام عامل اجتماعی، ۱۱/۹۶ درصد واریانس عوامل موفقیت را در بر می‌گیرد و اشاره به میزان اجتماعی بودن خانواده‌ها و سطح تحصیلات

والدین دارد. در نهایت، عامل پنجم به نام عامل کارامدی - اطلاع رسانی، ۱۰/۶۴ درصد واریانس را تبیین می‌کند و اشاره به افزایش کارامدی تعاونیها، اطلاع رسانی و افزایش ساعت کار و فعالیت تعاونی آموزشی دارد (جدول ۸).

جدول ۸. ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل

مؤثر بر موفقیت تعاونیها

میزان ضرایب	متغیرها	نام عامل
۰/۸۰۵	میزان ارتباط والدین دانش آموزان با مدرسه	حمایتی
۰/۸۰۳	حمایت و تشویق خانواده دانش آموز برای مشارکت در فعالیتهای اجتماعی	
۰/۶۴۵	مقبولیت اجتماعی تعاونیهای دانش آموزی در بین والدین	
۰/۵۱۸	وجود مکان مناسب در مدرسه برای ایجاد تعاونی آموزشی	
۰/۶۶۰	وجود وسایل، امکانات و فضاها لازم برای چیدن مواد غذایی و سایر اقلام تعاونی	
۰/۷۹۲	عرضه کالاهای مناسب و مورد نیاز دانش آموزان توسط تعاونی	
۰/۷۰۵	نظارت و کنترل تعاونی مدرسه توسط مدیر مدرسه یا نماینده او	
۰/۵۸۸	برگزاری سخنرانیهای دوره‌ای برای اعضا و کارکنان توسط مدرسه یا ادارات تعاون	تربیتی
۰/۶۶۲	تهیه و تنظیم روزنامه‌های دیواری با موضوع همکاری و تعاون	
۰/۷۵۶	برگزاری مسابقات و اجرای تئاتر با موضوع تعاون همراه با اهدای جوایز به برگزیدگان	
۰/۸۳۹	ارائه انشاء و مقالات با موضوع تعاون	
۰/۷۹۱	تهیه و انتشار داستانها و قصه‌های مرتبط با تعاونی و موفقیت آنها	عملکردی- اقتصادی
۰/۵۳۰	وضعیت اقتصادی خانواده دانش آموزان	
۰/۷۰۴	حمایت مالی والدین از تعاونیهای آموزشی	
۰/۷۴۵	سابقه فعالیت تعاونی آموزشی	
۰/۸۷۳	عملکرد دوره‌های پیشین تعاونیهای آموزشی	اجتماعی
۰/۷۳۹	میزان اجتماعی بودن خانواده و تشویق دانش آموزان به عضویت در تعاونی	
۰/۸۰۸	سطح تحصیلات والدین	
۰/۶۷۷	افزایش ساعت کار و فعالیت تعاونیهای آموزشی	کارامدی- اطلاع رسانی
۰/۵۶۱	اطلاع رسانی در خصوص زمان و مکان ارائه خدمات تعاونی به دانش آموزان	
۰/۷۹۱	افزایش کارامدی تعاونیها و تبلیغ با توجه به کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده به دانش آموزان	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۴.۲. تحلیل عاملی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیهای آموزشی

بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی، مقدار KMO عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیها برابر با ۰/۶۹ و نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل مناسب می‌باشند. مقدار آماره بارتلت آن نیز ۳۳۴۲/۳۰ است که در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ قرار دارد و حاکی از مناسب بودن همبستگی متغیرهای وارد شده برای تحلیل می‌باشد. بعد از چرخش عاملها به روش واریماکس، متغیرها در ۵ عامل دسته‌بندی شدند. به طور کلی پنج عامل فوق در مجموع ۷۰/۹۶ درصد کل واریانس را تبیین می‌نمایند که این مسئله نشانه درصد بالای واریانس تبیین شده توسط این عاملهاست. در اینجا نیز متغیرهای بارعاملی بزرگتر از ۰/۵ بعد از چرخش عاملها به روش واریماکس به عنوان بارهای عاملی معنی‌دار استخراج شده‌اند (جدول ۹).

جدول ۹. عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس

تجمعی آنها

ردیف	عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	عامل اول	۴/۳۹۴	۱۶/۲۷	۱۶/۲۷
۲	عامل دوم	۴/۱۰۳	۱۵/۱۹	۳۱/۴۷
۳	عامل سوم	۴/۰۲۵	۱۴/۹۰	۴۶/۳۷
۴	عامل چهارم	۳/۹۳۴	۱۴/۵۷	۶۰/۹۴
۵	عامل پنجم	۲/۷۰۵	۱۰	۷۰/۹۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، ۲۶ متغیر وارد تحلیل گشته که در ۵ عامل خلاصه شده‌اند و مجموعاً حدود ۷۱ درصد واریانس را تبیین می‌کنند، یعنی می‌توان گفت که حدود ۷۱ درصد عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیها توسط این عوامل تبیین می‌گردد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که عامل اول با تعداد ویژه ۴/۳۹۴ واحد، ۱۶/۲۷ درصد واریانس را تبیین می‌کند و عامل برنامه - ساختاری نامگذاری شده است. متغیرهای مقععی بودن فعالیت تعاونی،

کم توجهی به فرهنگ سازی، نبود برنامه پیوسته و نبود ساختارهای حسابرسی، مالی، قانونی و.... در این عامل قرار گرفته اند. عامل دوم با نام عامل نظارتی- قانونی ۱۵/۱۹ درصد واریانس عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیها را تبیین می کند و اشاره به عدم نظارت، عدم تعریف متولی، کم اطلاعی نسبت به شیوه فعالیت و عدم اجرای قوانین دارد و وجود مشکلات قانونی و نظارتی را در عدم موفقیت تعاونیهای آموزشگاهی گوشزد می کند. عامل سوم به نام عامل زمانی- اداری، حدود ۱۴/۹۰ درصد واریانس را تبیین می کند و متغیرهایی مانند نبود وقت کافی برای همکاری، بی توجهی به رشد و توسعه تعاونی، کم توجهی دولت و فصلی بودن این تعاونیها و غیره را در خود جای داده است. عامل چهارم با نام عامل نیازسنجی- ثباتی، به مایحتاج دانش آموزان، عدم همکاری مدیر و کارکنان، نبود آگاهی و اطلاعات درباره چگونگی تشکیل و فعالیت انحصاری در تعاونیهای آموزشگاهی و غیره اشاره دارد. در نهایت، عامل پنجم با نام عامل اهدافی- کارکردی، ۱۰ درصد عوامل عدم موفقیت تعاونیها را تبیین می کند و تأکید بر بی توجهی به اهداف و کارکرد تعاونیها توسط هیئت مدیره و عدم آموزش مستمر کارکنان دارد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته متغیرهای مربوط به هر یک از

عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیها

نام عامل	متغیرها	میزان ضرایب
بند ۱-۱۰	مقطعی بودن فعالیت تعاونی و نداشتن دورنما برای فعالیتهای آینده	۰/۶۲۰
	ناهمسویی طرح تعاونیهای آموزشگاهی با ساختار جدید آموزش و پرورش	۰/۶۶۰
	کم توجهی به فرهنگ سازی بین اولیا و دانش آموزان در خصوص تعاونیهای آموزشگاهی	۰/۷۷۶
	نبود برنامه‌ای پیوسته جهت فعالیت تعاونیهای آموزشگاهی در سطح دو وزارتخانه آموزش و پرورش و تعاون	۰/۸۱۸
	عدم تخصیص حق الزحمه یا امتیازات غیر مادی از طرف آموزش و پرورش به مسئولان تعاونیهای آموزشگاهی	۰/۵۶۵
	نبود ساختارها، مشاوران یا تشکیلاتی که خدمات حسابرسی، مالی، قانونی، اداری، یا برنامه‌ای تعاونیهای آموزشگاهی را بر عهده گیرند، هدایت کنند یا مشاوره دهند	۰/۷۹۱

ادامه جدول ۱۰

۰/۷۸۲	سودآور نبودن فعالیت تعاونی در مدرسه و ضرر کردن های پشت سرهم	فقرتی - قانونی
۰/۸۱۳	عدم اجرای مقررات و ضوابط در اداره تعاونی	
۰/۵۷۴	نبود انگیزه برای مشارکت دانش آموزان	
۰/۸۳۳	عدم تعریف متولی و ناظر فعالیتهای مرتبط با تعاونیهای آموزشی در وزارت تعاون و آموزش و پرورش	
۰/۵۵۸	کم اطلاعی ارکان آموزشی مدارس (مدیران و کارکنان) از تعاونی آموزشی و شیوه‌های فعالیت آنها	
۰/۸۰۱	کنترل و اداره شدن تعاونی توسط فرد خاص و عدم اجازه فعالیت مؤثر به دیگران	زمانی - اداری
۰/۷۷۴	نبود وقت کافی برای همکاری دانش آموزان با تعاونی	
۰/۵۷۱	بی توجهی به رشد و توسعه تعاونیها و ثابت فرض کردن روند رشد آنها	
۰/۵۶۲	کم توان بودن تعاونیهای آموزشی در رقابت با محیط بیرون از مدرسه در تهیه نیازهای دانش آموزان	
۰/۶۹۳	کم توجهی دولت و حمایتهای اندک از تعاونیهای آموزشی	
۰/۷۶۲	وجود وظایف زیاد تحصیلی دانش آموزان و کمبود وقت جهت فعالیت در تعاونی	نارسایی - بنیادی
۰/۵۶۹	فصلی بودن ماهیت فعالیت تعاونیهای آموزشی	
۰/۶۳۳	عدم همکاری مدیر و کارکنان مدرسه با تعاونی آموزشی	
۰/۵۶۵	نبود آگاهی و اطلاعات لازم درباره چگونگی تشکیل و فعالیت	
۰/۶۶۹	ایجاد تغییرات زیاد در اعضای تعاونی (فارغ التحصیل شدن دانش آموزان)	
۰/۷۲۵	فعالیت انحصاری و دخالت زیاد از حد مدیر مدرسه در تعاونیها	اهدایی - کاربردی
۰/۸۱۹	عدم ارائه و تهیه مایحتاج مورد نیاز دانش آموزان توسط تعاونی	
۰/۷۸۲	استفاده ابزاری از تشکلهای دانش آموزی به طور عام و تعاونیهای آموزشی به طور خاص	
۰/۵۳۴	کم توجهی به تهیه مکان مناسب و وسایل و تجهیزات لازم جهت فعالیت تعاونی	
۰/۷۸۱	کم توجهی به بحث آموزش مستمر اعضا و هیئت مدیره تعاونیهای آموزشی	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۵.۲. تحلیل عاملی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیهای آموزشی

بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی، مقدار KMO عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیها برابر با ۰/۷۳ می‌باشد و آماره بارتلت با مقدار ۴۲۴۲/۳۰ در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ قرار دارد و حاکی از مناسب بودن همبستگی متغیرهای وارد شده برای تحلیل می‌باشد. نتایج به دست آمده از تحلیل در جدول ۱۱ آمده است. در این تحلیل نیز از روش واریماکس برای چرخش عاملها استفاده شده و متغیرهایی که دارای بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ بوده اند وارد تحلیل شده اند.

جدول ۱۱. عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس

تجمعی آنها

ردیف	عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	عامل اول	۷/۲	۲۱/۸۱	۲۱/۸۱
۲	عامل دوم	۴/۷۸	۱۴/۴۹	۳۶/۳۱
۳	عامل سوم	۴/۴۶	۱۳/۵۲	۴۹/۸۴
۴	عامل چهارم	۴/۱۳	۱۲/۵۳	۶۲/۳۷
۵	عامل پنجم	۳/۵۹	۱۰/۸۸	۷۳/۲۶
۶	عامل ششم	۲/۱۱	۶/۴۱	۷۹/۶۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق

به طور کلی، شش عامل در مجموع ۷۹/۶۸ درصد کل واریانس را تبیین می‌نمایند که این مسئله نشانه درصد بالای واریانس تبیین شده توسط این عاملهاست. همان گونه که مشاهده می‌شود، ۱۳ متغیر وارد تحلیل گشته که در ۶ عامل خلاصه شده‌اند و مجموعاً حدود ۸۰ درصد واریانس را تبیین می‌کنند. عامل اول که حدود ۲۱/۸۱ درصد واریانس عوامل مؤثر بر تعاونیها را در بر می‌گیرد، عامل انگیزشی - آگاهی نامگذاری شده است. این عامل تأکید بر عوامل انگیزشی جهت ارتقای مشارکت دانش آموزان و آگاه سازی دانش آموزان و والدین دارد. ایجاد آگاهی به منظور ترغیب و افزایش انگیزه، اولین گام در توسعه تعاونیهای آموزشی است. قلمداد می‌گردد. عامل دوم عامل آموزشی است که ۱۴/۴۹ درصد واریانس را تبیین می‌کند و فقط یک متغیر را در خود جای داده است و اشاره به آموزش مستقیم و غیر مستقیم دانش آموزان

و اولیای آنها دارد. عامل سوم عامل برنامه‌ای - توسعه‌ای است و حدود ۱۳/۵۲ درصد واریانس را در بر می‌گیرد و اشاره به این دارد که برای توسعه تعاونیها تدوین برنامه سالانه، تشکیل دوره‌های آموزشی مستمر و دائمی و تقویت و توسعه تشکلهای آموزشی لازم و ضروری است. عامل چهارم عامل حمایتی است و فقط یک متغیر را در خود جای داده است و حدود ۱۲/۵۳ درصد واریانس را تبیین می‌کند و افزایش حمایت کادر آموزشی و مدیر آموزشگاه از تعاونیها را در توسعه آنها مؤثر می‌داند. عامل پنجم عامل مسئولیت پذیری است و ۱۰/۸۸ درصد واریانس عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیها را تبیین می‌کند و تأکید بر تقویت روحیه وظیفه مندی و توسعه و تشریح وظایف و مسئولیتهای معلمان دارد. در نهایت، عامل ششم با نام عامل انتظاری، تأکید بر توسعه و افزایش انتظارات اعضا از گروه همسالان دانش آموز دارد و حدود ۶/۴۱ درصد واریانس را تبیین می‌کند (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته متغیرهای مربوط به هر یک از

عوامل مؤثر بر توسعه تعاونیها

نام عامل	متغیرها	میزان ضرایب
تعاونی‌گرایی	بالا بردن آگاهی و شناخت مدیران، کادر مدرسه و والدین از تعاونیهای آموزشگاهی	۰/۷۱۴
	معرفی و تشریح اهداف تعاونی برای والدین	۰/۸۵۹
	اطلاع‌رسانی به معتمدین محلی و جلب مشارکت مستقیم و غیر مستقیم آنها	۰/۷۷۷
	ایجاد انگیزه خودیابی و خودشکوفایی فردی	۰/۷۱۵
	سطح‌بندی تعاونیهای آموزشگاهی در کشور و ارائه کمکهای ویژه به تعاونیهای برتر آموزشگاهی	۰/۷۱۰
آموزش مستقیم و غیر مستقیم دانش آموزان و اولیای آنها از طریق صدا و سیما در خصوص تعاونیهای آموزشگاهی	۰/۷۴۵	برنامه‌های توسعه‌ای
تدوین برنامه سالانه جهت فعالیت و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی در هر مدرسه	۰/۸۰۱	
تشکیل دوره‌های آموزشی مستمر و دائمی برای دانش آموزان به منظور تشکیل و اداره تعاونیهای آموزشگاهی	۰/۸۵۰	
تقویت و توسعه تشکلهای آموزشی در هر مدرسه	۰/۷۹۴	

ادامه جدول ۱۲

۰/۷۸۵	افزایش حمایت‌های کادر آموزشی و مدیر آموزشگاه از تعاونیها و دانش آموزان عضو	تعاونی
۰/۷۷۶	ایجاد و تقویت روحیه وظیفه مندی در دانش آموزان	تعاونی مستقل
۰/۸۱۸	شرح وظایف و مسئولیت‌های معلمان پرورشی و مدیران در خصوص تعاونیهای آموزشگاهی	
۰/۸۴۰	افزایش انتظارات اعضا از گروه همسالان دانش آموز برای عضویت در تعاونی	انتظاری

ماخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

مقایسه یافته‌های این تحقیق با مدل مفهومی نشان می‌دهد که در مجموع جهت خدمات‌رسانی، تعاونیهای آموزشگاهی مطلوب و موجه نیستند ولی پاسخگویان معتقدند که فعالیت کارآمد تعاونیهای آموزشگاهی می‌تواند جوابگوی اهداف راهبردی در نظر گرفته شده برای آن باشد. از جمله مهمترین عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونیهای آموزشگاهی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: افزایش حمایت‌های والدین، مدیران و کادر مدارس از تعاونیها، آگاه‌سازی مدیران، کادر مدرسه و والدین در خصوص قوانین و مقررات، شیوه آموزش گام به گام دانش آموزان جهت فعالیت در این تعاونیها و توسعه و تقویت آن، بازنگری در روند مدیریتی، نظارتی و قوانین و مقررات تعاونیهای آموزشگاهی، جهتهای به فعالیتهای فرهنگی و رسانه‌ای مرتبط با تعاونیها توسط دانش آموزان و مشارکت آنها در اجرای اینگونه فعالیتهای. از مهمترین عوامل مؤثر بر عدم موفقیت تعاونیها که باید به شکل ویژه اقدام به کم‌رنگ‌سازی آنها کرد می‌توان موارد زیر را برشمرد: کمبود انگیزه فعالیت و مشارکت دانش آموزان جهت فعالیت در تعاونیهای آموزشگاهی، کمبود آموزشهای مستمر و مداوم ارائه شده به دانش آموزان، همسو نبودن برنامه‌های درسی با برنامه‌های تعاونیهای آموزشگاهی، کمبود برنامه‌ها و فعالیت هدفمند در تعاونیها و به روزمرگی کشیده شدن آنها (غنی نبودن برنامه‌ها)، عدم نیازسنجی و فعالیت مشارکتی در روند برنامه‌ریزی و اجرا در تعاونیهای آموزشگاهی و نظایر آن. در خصوص راهکارهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی می‌توان به تأکید بر عوامل توسعه و کاهش آثار عوامل توسعه‌نیافتگی تعاونیهای آموزشگاهی

نظیر حمایت‌های هدایت شده و هدفمند والدین و همچنین حمایت مدیریت و کادر آموزشی مدرسه از تعاونیها، غنی‌سازی و توسعه روند برنامه‌ریزی، مدیریت و نظارت بر تعاونیها، برانگیختن حس مسئولیت‌پذیری و تعهد در دانش‌آموزان و افزایش انگیزه جهت فعالیت مشارکتی آنها اشاره کرد.

باتوجه به نتایج به دست آمده، پیشنهادهای زیر به منظور ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی ارائه می‌گردد:

- باتوجه به اینکه تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه‌های پسران و دختران استان در موفقیت، عدم موفقیت و راهکارهای ترویج و توسعه تعاونیهای آموزشگاهی دیده نمی‌شود، توجه ویژه به هر دو گروه لازم و ضروری است.

- تقویت روحیه مشارکت و ریسک‌پذیری دانش‌آموزان و افزایش تعهد مدیران و دانش‌آموزان باعث تقویت بنیانهای تعاونیهای آموزشگاهی و نهادینه‌شدن آن در میان دانش‌آموزان می‌گردد، لذا باید در برنامه‌های پرورشی این نکات گنجانده شوند. گفتنی است که باتوجه به عدم تغییر محتوای کتب و سرفصل‌های آموزشی در کوتاه‌مدت، برنامه‌های آموزشی غیررسمی برای اعضای تعاونی به صورت آموزشهای ترویجی در نظر گرفته شود.

- تمرین مشارکت و حضور اجتماعی دانش‌آموزان بر موفقیت تعاونیها مؤثر است. توصیه می‌گردد به منظور افزایش مشارکت، بازدیدهایی از تعاونیهای موفق دانش‌آموزی در سطح استان یا کشور ترتیب داده شود.

- نبود انگیزه برای دانش‌آموزان یکی از مهمترین دلایل عدم موفقیت تعاونیهای آموزشگاهی استان ارزیابی شده است که در این باره باید انگیزه‌های مالی و اجتماعی در این تعاونیها مورد توجه بیشتر قرار گیرند و یا با حمایت‌های ویژه تقویت شوند.

- ارتقای سطح آگاهی دانش‌آموزان از نحوه شکل‌گیری و وظایف تعاونیها و آموزش مستمر در خصوص تعاونیها نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

- برپایه نتایج، مقطع تحصیلی تأثیری بر موفقیت تعاونیهای آموزشگاهی استان ندارد و برنامه توسعه این تعاونیها باید در همه مقاطع مورد توجه باشد.

- تعداد اعضا و سرمایه تعاونی نیز رابطه مثبتی با موفقیت تعاونی ندارد و موفقیت وابسته به سطح مشارکت افراد است و لذا در گام نخست برای موفقیت یا توسعه تعاونی باید به این نکته توجه نمود.

- نبود یک برنامه منسجم همراه با نظارت قانونی از عوامل عدم موفقیت تعاونیهای آموزشگاهی است که برای موفقیت به وجود آن نیاز است. لزوم نیازسنجی و مشارکت در فعالیت تعاونی آموزشگاههای استان نیز احساس می‌گردد که این مسئله منوط به توجه به کارکردهای تعاونی در آموزشگاه می‌باشد.

- به منظور موفقیت تعاونیها نیاز به یک سیاست حمایتی در ابعاد مالی، اجتماعی و فرهنگی است که برای تحقق این سیاستها توجه به ابعاد تربیتی، اقتصادی، اطلاع رسانی و سنجش سطح عملکردی تعاونیهای آموزشگاهی استان نیز لازم و ضروری است.

- ایجاد انگیزه به وسیله اطلاع‌رسانی درباره وظایف و کارکردهای تعاونی، آموزش اصول تعاون، داشتن یک برنامه راهبردی توسعه تعاونی آموزشگاهی و وظیفه‌مند کردن اعضای تعاونی و تعریف انتظارات از اعضای تعاونی می‌تواند از راهکارهای توسعه تعاونی آموزشگاهی در سطح استان باشد.

- با توجه به دیدگاه‌های مدیران آموزشگاهها و با اطلاع‌رسانی، حمایت، نظارت و همکاری با تعاونیهای آموزشگاهی می‌توان به موفقیت آنها یاری رساند؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که مدیران در جلسات اولیا و مربیان در این زمینه اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی نمایند تا خانواده‌ها نیز دانش‌آموزان را به مشارکت در تعاونی ترغیب نمایند.

- به منظور موفقیت تعاونی پیشنهاد می‌شود مدیران امکانات لازم و فرهنگ‌سازی برای تشکیل تعاونی را در مدارس گسترش دهند. به این منظور توصیه می‌گردد برنامه‌های خاصی برای هفته تعاون در نظر گرفته شود. این برنامه‌ها را می‌توان با همکاری وزارت تعاون و آموزش و پرورش به صورت سازماندهی شده اجرا کرد.

منابع

۱. بنی فاطمه، حسین (۱۳۸۱)، بررسی و شناخت موانع تشکیل و فعالیت تعاونیهای آموزشی و آرایه راهکارهای مناسب جهت رفع این موانع، اداره کل تعاون آذربایجان شرقی، تبریز.
۲. بوتالینگام، ام (۱۳۸۸)، سیر تکامل تعاونیهای دانشجویی در کرالا، ترجمه جواد محمد قلی نیا، وزارت تعاون، تهران.
۳. پارانجوتی، تی و یاشاوانتا دونگر (۱۳۸۸)، جوانان و تعاونیها در هند، ترجمه جواد محمد قلی نیا، وزارت تعاون، تهران.
۴. دفتر آمار و اطلاعات (۱۳۸۷)، آمار کلان تعاونیهای مصرف آموزشی تحت پوشش، اداره کل تعاون استان خراسان رضوی، بیرجند.
۵. سبحانی نژاد، مهدی (۱۳۷۹)، بررسی راههای ایجاد زمینه مشارکت دانش آموزان در امور آموزشی از دیدگاه دانش آموزان، اولیاء و مربیان (مدیر، مربی پرورشی، معلم) دوره ابتدایی در استان اصفهان. آموزش و پرورش اصفهان.
۶. سمبوکو، نائوکی (۱۳۸۸)، تعاونیهای دانشگاهی در ژاپن و فعالیتهای اعضا (دانشجویان)، ترجمه جواد محمد قلی نیا، وزارت تعاون، تهران.
۷. طهماسبی، فرهاد (۱۳۸۱)، نقش تشکلهای دانش آموزی در تربیت اجتماعی دانش آموزان استان لرستان، شورای تحقیقات آموزش و پرورش لرستان.
۸. عالی، شهین دخت (۱۳۷۸)، بررسی نقش تشکلهای دانش آموزی در ایجاد روحیه نظم و انضباط فردی و گروهی دانش آموزان دوره راهنمایی شهر اصفهان، آموزش و پرورش اصفهان.
۹. غفارزاده، مالک (۱۳۸۰)، بررسی نقش تشکلهای گروههای دانش آموزی در پرورش سلسله مراتب ارزشهای دینی، اخلاقی و اجتماعی در میان دانش آموزان، شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش اردبیل.
۱۰. فلاحتی، علی (۱۳۸۵)، تعاونیهای آموزشی عملکرد و آرایه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آنها، اداره کل تعاون استان کرمانشاه، تهران.

۱۱. محمدقلی نیا، جواد (۱۳۸۳)، بررسی میزان اثربخشی تشکلهای دانش آموزی دبیرستانهای پسرانه شهرستانهای استان تهران، طرح تحقیقاتی آموزش و پرورش اداره کل شهرستانهای استان تهران.
۱۲. مشیری زاده، یدا... (۱۳۷۷)، بررسی عوامل موثر در گرایش و عدم گرایش دانش آموزان دبیرستانهای مشهد به تشکلهای دانش آموزی، پایان نامه کارشناسی ارشد، اداره کل تربیت معلم و آموزش نیروی انسانی دانشکده مدیریت و برنامه ریزی، تهران.
13. Belize Teachers College (2000), Distance Education programmed Administration Handbook, Belize.
14. Carrol, Jake (2002), Student's institution, Hall Press.
15. College of Dupage (2000), An Institution-wide process to improve and support student Learning, U.S.A: Supported by Educational Planning Council.
16. Mastic, Bertha (2002), Cooperative management for student: Goals, objectives and evaluation, PDP Flex Workshop Schedule.
17. Midway College (2001), Student financial aid, Midway College.

Archive of SID